

شناسایی نقوش اصیل و فن شناسی قلمزنی شیراز و مقایسه تطبیقی با آثار ساسانیان و هخامنشیان

آزاده پشوتنی زاده

هنر قلمزنی در ایران، از گذشته تا کنون، جایگاه خاصی داشته و دارد. این هنر نفیس در برخی مناطق همچون اصفهان به رشد و بالندگی رسیده است و در برخی دیگر رو به خاموشی نهاده است؛ همانند شیراز. البته در گذشته، هنر قلمزنی شیراز آنچنان جایگاه رفیع و مستحکمی داشته که بخشی از توصیفات جهانگردان را به خود اختصاص داده است. اما اکنون تعداد معدودی از هنرمندان به این هنر اشتغال دارند. از این روی بازشناسی تکنیک و فن کار ایشان و جمع‌آوری نقوش مورد استفاده در این هنر، در جهت حفظ آن، امر حایز اهمیت است. این نوشتار سعی بر آن دارد تا نحوه‌ی آفرینش قلم و آج دار نمودن و کارایی هر یک را توضیح دهد. علاوه بر آن با مقایسه‌ی نمونه‌هایی از قلمزنی عصر ساسانی، الهامگیری هنرمندان سبک شیراز را از این عصر هنری مشخص گردد. به طور کلی قلمزنی شیراز، از عیار نمودن فلز تا نقوش آن از آثار پیشینیان الهام گرفته است. نمونه‌ی خاصی از نقوش که به نام «قلم جمشیدی» شهرت دارد، از نقش برجسته‌های هخامنشیان ملهم بوده و در بخش گیاهان، از زرینه‌ها و سیمین‌های عصر ساسانی الگوبرداری شده است. البته گل‌های بومی شیراز که به قلم فرصت‌الدوله شیرازی ترسیم گردیدند، بخش خاصی را دربر گرفته و با دیگر نقوش گیاهی انسجام تصویری نقوش نباتی را ایجاد نموده‌اند. ادبیات کهن ایران نیز در بخش تصویرسازی‌های این هنر، به بهترین نحو ایفای نقش میکند. صحنه‌ی شکار بهرام گور و گلاندام یکی از مهمترین و برجسته‌ترین نمونه‌های تصویریست که با پوشش‌های ایللیاتی خاص اُستان فارس، احساس قرابت و خویشی را به مخاطب منتقل مینماید. البته در قرون حاضر به جهت آنکه هنر پایه‌ی قلمزنی، دواتگری، به کل از بین رفته است؛ بنابراین نقشها بر ظروفی مینشینند که مطابقت تام با آن ندارد. لذا این گسست تصویری باعث ناهمسانی‌های بصری گردیده است. به هر حال، نمونه‌های تصویری آورده شده، نمونه‌های قدیمیتری هستند که دواتگر و قلمزن شیراز با همدلی و مشارکت یکدیگر به آفرینش‌های ناب هنری همت می‌گماردند.